



УДК 159.923

Андрєєва Ярослава Федорівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича e-mail: yaroslava_an@ukr.net

Литовченко Ніна Федорівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної та практичної психології Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя e-mail: nina.lytovchenko@gmail.com

ПРОБЛЕМА ПРОЄКТУВАННЯ СТУДЕНТАМИ ОСОБИСТОГО ПРОФЕСІЙНОГО ПЛАНУ

Анотація

Особистий професійний план є результатом вирішення студентами проблеми вибору подальшого життєвого шляху, важливою складовою якого є визначення можливостей реалізації та розвитку професійних знань і умінь. Аналіз особистого професійного плану дозволяє проаналізувати основні складові професійного самовизначення особистості.

Отримані результати емпіричного дослідження свідчать про «розмитість» професійної перспективи розвитку, відчуття можливої професійної нереалізованості. Виявлено досить високий рівень дезінтеграції в мотиваційно-особистісній сфері. Найбільш обраними сферами життя за критерієм «доступність» для студентів виявились: «пізнання» та «впевненість в собі». Переважання доступності над цінністю виявлено у сфері «пізнання»: такі переживання характеризується відсутністю зацікавленості до пізнання, низькою мотивацією, байдужістю. Це може свідчити не лише про те, що названа сфера займає занадто багато місця в житті, а й про недооцінювання того, що є, переживання нереалізованості водночас із низькою значимістю даної сфери. Даний результат узгоджується із тим, що сфери «цікава робота» і «активне діяльнісне життя» є найменш цінними і найменш доступними для даної вибірки студентів.

Особистий професійний план формується на етапі завершення навчання в ЗВО, уточнюється, переосмислюється. Емпіричні дані демонструють невизначеність профідентичності студентів, але сформованість когнітивного, мотиваційно-ціннісного, діяльнісно-практичного компонентів профідентичності. Відсутність практичного плану реалізації особистого професійного плану, або його розмитість, а також відсутність резервного плану реалізації свідчить про невизначеність і розгубленість студентів на порозі професійного життя.

Ключові слова: *особистий професійний план, профідентичність, професійний розвиток, професійне самовизначення особистості, студенти.*

Андрєєва Ярослава Федорівна, кандидат психологических наук, доцент кафедри психологии Черновицького національного університету імені Юрія Федьковича



Литовченко Нина Федоровна, кандидат психологических наук, доцент кафедры общей и практической психологии Нежинского государственного университета имени Николая Гоголя

ПРОБЛЕМА ПРОЕКТИРОВАНИЯ СТУДЕНТАМИ ЛИЧНОГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ПЛАНА

Аннотация

Личный профессиональный план является результатом решения студентами проблемы выбора дальнейшего жизненного пути, важной составляющей которого является определение возможностей реализации и развития профессиональных знаний и умений. Анализ личного профессионального плана позволяет проанализировать основные составляющие профессионального самоопределения личности. Полученные результаты эмпирического исследования свидетельствуют о «размытости» профессиональной перспективы развития, ощущении возможной профессиональной нереализованности. Выявлено достаточно высокий уровень дезинтеграции в мотивационно-личностной сфере. Наиболее избранными сферами жизни по критерию «доступность» для студентов оказались «познание» и «уверенность в себе». Преобладание доступности над ценностью выявлено в сфере «познания»: такие переживания характеризуется отсутствием интереса к познанию, низкой мотивацией, равнодушием. Это может свидетельствовать не только о том, что названная сфера занимает слишком много места в жизни, но и недооценку студентами того, что есть, переживания нереализованности одновременно с низкой значимостью данной сферы. Данный результат согласуется с тем, что сферы «интересная работа» и «активная деятельностная жизнь» является наименее ценными и наименее доступными для данной выборки студентов.

Личный профессиональный план формируется на этапе завершения обучения в ЗВО, уточняется, переосмысливается. Эмпирические данные свидетельствует о неопределенности профидентичности студентов, но показывают сформированность когнитивного, мотивационно-ценностного, деятельностно-практического компонентов профидентичности. Отсутствие практического плана реализации личного профессионального плана, или его размытость, а также отсутствие резервного плана реализации свидетельствует о неопределенности и растерянности студентов на пороге профессиональной жизни.

Ключевые слова: *личный профессиональный план, профидентичность, профессиональное развитие, профессиональное самоопределение личности, студенты.*

Andrieieva Y.F. PhD (Psychology), assistant professor of the chair of psychology, Chernivtsi National University named after Yuri Fedkovich



Lytovchenko N.F. PhD (Psychology), assistant professor of the chair of general and practical psychology, Nizhyn State University named after Mykola Gogol

THE PROBLEM OF PERSONAL PROFESSIONAL PLAN DESIGNING BY STUDENTS

Annotation

Personal professional plan is the result of student problem solving of choosing future life path, an important component of which is to identify opportunities for the realization and development of professional knowledge and skills. Analysis of personal professional plan allows one to analyze the main components of professional self-determination of the individual.

The results of the empirical research indicate a "blurry" prospect of professional development, a sense of possible professional unrealizability. A rather high level of disintegration in the motivational and personal sphere is revealed. The most chosen areas of life according to the criterion of "accessibility" for students were: «gnosis» and «self-confidence». The predominance of accessibility over value is found in the sphere of "gnosis": such experiences are characterized by lack of interest in cognition, low motivation, indifference. This may indicate not only that this sphere takes up too much space in life, but also the underestimation of what one has, sense of unrealizability at the same time with the low importance of the given sphere. This result stands together with the fact that the areas of "interesting work" and "active strenuous life" are the least valuable and the least accessible for this sample of students.

Personal professional plan is formed at the stage of completion of training in the higher education institutions, it is refined and reconsidered. Empirical data demonstrates uncertainty of student identity, but the formedness of cognitive, motivational, value, and activity-practical components of identity. The lack of a practical plan for the implementation of personal professional plan, or its blurring, as well as the lack of a backup plan for the implementation, reveals the uncertainty and confusion of students at the threshold of professional life.

Key words: *personal professional plan, professional identity, professional development, professional self-identity of individual, students.*

Постановка проблеми і актуальність дослідження. Традиційно професійне самовизначення розглядається як вибір, який здійснює особистість на етапі завершення шкільного навчання. У теорії професійної орієнтації існують кілька основних концепцій вибору професії. Так, Кеплоу обґрунтовував вибір як результат впливу випадкових факторів. У концепції Сьюпера чинником, що визначає профвибір, є Я-концепція особистості: вибір обумовлений можливістю реалізувати власні можливості та здібності. У теорії Дж.Холланда вибір професії є вираженням всієї особистості, її інтересів, здібностей та здатності перетворювати середовище. У гуманістичній парадигмі психології – передбачається своєчасні підтримка і розвиток потенційних



особливостей і якостей особистості, усвідомлення власної ролі у виборі професії та відповідальності за цей вибір.

Щоб вибір професії був свідомим і вільним, необхідно враховувати принаймні три фактори: інформованість (орієнтування) оптантів про світ професій, знання своїх особистісних можливостей, уміння співвідносити особистісні риси з вимогами до професії або спеціальності. Проте науковці давно звертають увагу на неготовність більшості випускників шкіл як до самого вибору, так і відповідальності на прийняте рішення. В останні десятиріччя в сучасній психології визначилась тенденція проблему професійного самовизначення розглядати в контексті життєвого шляху особистості як неперервний процес, що системно пов'язаний з усіма сферами життєдіяльності людини (Леонт'єв Д.О., Іванченко Г.В. та ін.). Неясність критеріїв професійного самовизначення у поєднанні з реальними складнощами вибору та соціально-економічними труднощами країни обумовлює внутрішній конфлікт особистості, із зіткненням нереалістичних претензій до роботи і невірою в себе.

Мета статті: проаналізувати особливості проектування студентами особистого професійного плану з метою подальшого сприяння професійному самовизначенні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особистий професійний план є результатом вирішення студентами проблеми вибору подальшого життєвого шляху, важливою складовою якого є визначення сфери майбутньої професійної діяльності і можливостей реалізації та розвитку професійних знань і умінь [1], 2]. Вибір професії завжди пов'язаний з такими категоріями, як можливості й потреби, інтерес і мета, такими факторами, як нахили й мотивація, передбачення результатів ухвалених рішень, співвіднесення трьох факторів – «хочу-можу-треба». Особливе значення має випадок розбіжності між інтересами і здібностями («хочу» та «можу»).

Сучасні дослідження проблеми професійного самовизначення [1, 2, 3, 4] показують, що життєві плани випускників далеко не завжди визначені названими чинниками і базуються на професійному самовизначення особистості. Результати досліджень Леонт'єва Д.О., Шелобанової Е.В. [4] довели важливість для повноцінного професійного самовизначення здатність представляти спектр можливих наслідків для подальшого життєвого шляху, які впливають з різних виборів. При цьому вибір професії пов'язаний з вибором загального життєвого шляху, який складно зробити, якщо не вміти ухвалювати рішення і вибудовувати життєву перспективу. Важливою умовою уміння ухвалювати рішення є автономність і самостійність людини, коли вона приймає на себе відповідальність за рішення і його наслідки, здатна самостійно висувати й оцінювати альтернативу. Отже, рівень умінь з ухвалення рішень нерозривно пов'язаний з рівнем зрілості особистості [3, 4, 5].

Особистий професійний план є внутрішньою репрезентацією майбутнього, його цілей і способів їх досягнення. При цьому він є регулятором поведінки людини і нерідко визначає стиль мислення. Про професійний план можна говорити як про бажаний образ професії, як про уявлення способів



досягнення поставленої мети. Виникає особистий професійний план лише тоді, коли предметом намірів людини стає не лише кінцевий результат, а й способи його досягнення, шлях, по якому має намір слідувати людина, і ті об'єктивні і суб'єктивні ресурси, які йому для цього знадобляться. На відміну від мрії, що може бути споглядалною, особистий професійний план є планом діяльності. Його схему розробив, зокрема, Є. Клімов [3], а доповнив її ціннісно моральними і смисловими компонентами М. Пряжніков [5]. Модифікована схема особистого професійного плану включає наступні складові: усвідомлення цінності чесної праці (ціннісно-моральна основа самовизначення); загальна орієнтація в соціально-економічній ситуації країни та прогнозування її змін (прогнозування престижності професії, що обирається, та прийнятності того чи іншого способу життя, пов'язаного з певною професією); усвідомлення необхідності отримання професійної освіти; загальна орієнтація в світі професійної праці; визначення дальньої професійної мети та її узгодження з іншими важливими життєвими цілями (дозвільними, особистісними, сімейними); визначення ближніх і найближчих професійних цілей (як етапів і шляхів до дальньої цілі); знання конкретних визначених цілей: професій, навчальних закладів, місць роботи тощо; уявлення про власні недоліки і переваги, які можуть вплинути на досягнення поставлених цілей; знання шляхів роботи над собою і підготовки до професійної праці, а також шляхів і способів найбільш оптимального використання своїх переваг для досягнення цілей; уявлення про можливі зовнішні (об'єктивні) перепони на шляху до цілей; знання шляхів подолання зовнішніх перепон; система резервних варіантів вибору на випадок невдачі з основного варіанта; початок практичної реалізації особистого професійного плану, спроба щось зробити більше звичного (наприклад, самостійні заняття, відвідування курсів, відповідних гуртків й ін.), що дасть змогу оновити інформацію про ситуації вибору і своєчасно внести до особистого професійного плану відповідні корективи [5]. Особистий професійний план є рівневим явищем, що визначається ступенем сформованості його наступних базисних компонентів: інформаційно-когнітивного, емоційного, мотиваційного і усвідомленості цього плану. Виокремлення цих компонентів базується на висновках Є. Клімова та М. Пряжнікова щодо структури психологічної готовності до професійного самовизначення [2, 3, 5]. Рівні сформованості особистого професійного плану можна визначати на основі виявлення сформованості зазначених вище компонентів. Усвідомленість особистого професійного плану характеризується ступенем сформованості потреби в самооцінці та самовизначенні [3].

Виклад основного матеріалу. Особистий професійний план є уявним представленням майбутнього, його цілей і способів їх досягнення. При цьому він є регулятором поведінки людини і нерідко визначає образ його мислення. Про професійний план можна говорити як про образ професії, що прагне вибрати для себе людина, як про представлення способів досягнення поставленої мети. Виникає особистий професійний план лише тоді, коли предметом роздумів людини стає не лише кінцевий результат, а й способи його



досягнення, шлях, по якому має намір слідувати людина, і ті об'єктивні і суб'єктивні ресурси, які йому для цього знадобляться [2].

Емпіричне дослідження проводилось на базі ЧНУ ім. Юрія Федьковича. Загальна кількість досліджуваних - 30 студентів 4 курсу навчання спеціальності «Психологія» і «Філологічні науки». Методиками, обраними для дослідження стали: методика «Особистісний професійний план» (Е. А. Клімов, адаптація Л.Б. Шнейдер) [7] та методика «Рівень співвідношення «цінності» та «доступності» в різних життєвих сферах» (О. Б. Фанталова) [7].

Особистісний професійний план розуміється Клімовим Е.А. як уявний образ, який є важливим психічним регулятором професіоналізації людини. Аналіз особистого професійного плану дозволяє проаналізувати основні складові професійного самовизначення особистості. Параметри особистісного професійного плану: 1) головна професійна ціль; 2) близькі професійні цілі; 3) вміння, які пред'являє професія; 4) власні можливості для досягнення поставленої цілі; 5) уявлення про шляхи досягнення обраних цілей; 6) наявність резервного варіанту професійного плану; 7) практична реалізація особистого професійного плану.

На основі особистого професійного плану можливе виділення наступних рівнів профідентичності:

1) профідентичність невиражена (усвідомлення цілей професії, намагання зрозуміти справу, відповідність професії в модальності «хочу», характеристика суб'єкта діяльності «мрійник», параметри ОПП - 1,2).

2) профідентичність виражена пасивна (засвоєння загальних знань, вимог професії, усвідомлення власних можливостей, відповідність людини професії в модальності «знаю», характеристика суб'єкта діяльності «усвідомлений», параметри ОПП – 3,4)

3) профідентичність виражена, активна (пошук допоміжних активних шляхів профпідготовки, практична реалізація обраних професійних цілей, самоорганізація, формування власного стилю діяльності, відповідність професії в модальності «можу»; характеристика самого суб'єкта діяльності — вміль, параметри ОПП — 5, 6, 7 параметри виражають стійку профідентичність) [1].

Таблиця 1

Результати методики «Особистісний професійний план за Е. А. Клімовим» (адаптований Л. Б. Шнейдер)

| Параметри особистісного професійного плану | Загальна сума параметрів (у балах) | Сума параметрів у % |
|---|------------------------------------|---------------------|
| Головна професійна ціль | 25 | 83,33 |
| Близькі професійні цілі | 26 | 86,66 |
| Перерахувати вміння, які пред'являє Ваша професія | 27 | 90 |
| Перерахуйте свої можливості для досягнення | 18 | 60 |



| | | |
|---|----|-------|
| поставленої цілі. | | |
| Ваші представлення про шляхи підготовки для досягнення вибраних цілей . | 21 | 70 |
| Наявність резервного варіанту | 12 | 40 |
| Практична реалізація особистого професійного плану | 14 | 46,66 |

Отримані результати яскраво свідчать, що найбільша кількість показників наявна за цільовими параметрами (дальня і близька проф. цілі) і за параметром професійних вимог(3), найменше показників констатуємо за параметрами 6 і 7 (наявність резервного плану і практична реалізація ОПП). Отже, студентам, випускникам бакалаврату, властива загалом пасивна профідентичність з деякими проявами обізнаності в вимогах професії до людини. Даний результат, з точки зору вивчення цілеспрямованої професійної активності, характеризує досліджуваних, як суб'єктів обізнаних, але професійно невмілих з погляду практичної реалізації професійних задумів.

Якісний аналіз отриманих результатів за кожним із параметрів показав: 1. Головна професійна ціль. Аналіз відповідей респондентів засвідчує, що більшість досліджуваних (83,33%) ставлять перед собою ціль самореалізації як кваліфікованого спеціаліста в роботі, яка дає задоволення і прибуток. Професійні цілі досліджуваних характеризуються і як досить абстрактні («стати висококваліфікованим спеціалістом», «самореалізація у професійній діяльності», «досягнення професіоналізму, «виховувати здорове суспільство», «стати управлінцем», «стати висококваліфікованим працівником», тощо) так і більш конкретні («робота в індивідуальній та груповій психотерапії», «організація психологічного проекту», «влаштуватись по професії на роботу») і як такі, що не повністю відповідають лише професійній спрямованості («дружиною, мамою та професіоналом у своїй справі», «стати хорошою матір'ю, жінкою, гідним вчителем»).

2. Близькі професійні цілі. Відповіді студентів були в площині вирішення проблем завершення навчання у ЗВО, пошуку і працевлаштування на роботу («закінчення ЗВО», «працевлаштування по професії», «влаштуватись на роботу, влитися в колектив, сподобатись дирекції, добре себе зарекомендувати», тощо), а також подальшого професійного розвитку («набуття практичного досвіду», «самовдосконалення та самореалізація в професійній діяльності, досягнення відповідного статусу», тощо). Деякі з студентів взагалі нічого не відповіли на дане запитання, можемо припустити, що відсутність близьких професійних цілей свідчить про певну внутрішню суперечність щодо особистісної професійної реалізації в майбутньому.

3. Вміння, які пред'являє професія. Респонденти перерахували найрізноманітніші якості і вміння, які вимагає від них професія : *загальні характеристики особистості* (увага, пам'ять, освіта, почуття гумору, доброта, щирість, творчість, високий рівень інтелекту, артистичність, мудрість, бажання



працювати за цією професією, бути освіченою людиною, самоосвіта, самовдосконалення, самовиховання); *професійні якості* (відсутність стереотипних суджень, моральна відповідальність, емпатійність, чуйність, креативність, об'єктивність, комунікабельність, емоційна рівновага); *організаційні якості* (організованість, пунктуальність, педантичність у роботі з паперами). В цілому відповіді досліджуваних свідчать про те, що вони впевнено орієнтуються у вимогах професії до особистісних якостей людини.

4. Власні можливості для досягнення поставленої цілі. Аналіз відповідей респондентів показав, що свої можливості для досягнення поставлених цілей вони знаходять у внутрішній, мотиваційно-особистісних сфер, а саме: мотивація до професійного зростання, особистісні якості і набутий досвід і знання. Четверо досліджуваних не відповіли на поставлене запитання, що може свідчити про відсутність уявлення про свій особистісний професійний план і можливості його досягнення.

5. Уявлення про шляхи досягнення обраних цілей. Відповіді респондентів загальні і засвідчують в цілому розмиту перспективу, як от: «вчитись і постійно підвищувати кваліфікацію», «самоосвіта в зацікавлених галузях», «саморозвиток, самовдосконалення та розвиток в цілому», «прагнути до кращого, вищого», «починати треба з малого та поступово йти вперед, вчитись». Четверо досліджуваних не дали відповідей на дане запитання.

6. Наявність резервного варіанту. У більшості респондентів при відповіді на це питання виникли деякі труднощі: 14 респондентів не мають резервного плану, решта респондентів називають доволі різноманітні варіанти, з яких є такі, які зовсім не пов'язані із отриманою спеціальністю (перукарська справа або масажист, вчитель малювання або англійської мови, художник).

7. Практична реалізація особистого професійного плану. Відповідь на це питання для більшості респондентів була проблемною. Аналіз засвідчив, що респонденти практичну реалізацію свого професійного плану вбачають в професійному саморозвитку («наявність освіти і пошук роботи», «постійне перебування у професійному середовищі, самопідготовка і робота над собою», «читання професійної літератури, відвідання різноманітних тренінгів», «курси підвищення кваліфікації і працевлаштування») і пошуку роботи за спеціальністю. Можемо констатувати відсутність як стратегії так і тактик майбутніх дій щодо реалізації себе в професійному середовищі.

Інтерпретуючи отримані результати, можемо визначити, що даний етап завершення навчання в ЗВО в житті студентів є доволі невизначеним. Професійний план формується, уточнюється, переосмислюється. Варіанти професійного розвитку це – творчий саморозвиток, працевлаштування, побудова кар'єри. Якщо спиратися на критерії та показники сформованості профідентичності Шнейдер Л. Б., можемо говорити про часткову сформованість профідентичності респондентів даної вибірки. Констатуємо сформованість *когнітивного компонента профідентичності* (усвідомлення образу професії, вимог до людини, професійних інтересів), *мотиваційно-ціннісного компонента* (потреба в придбанні знань, мотивація до успішної діяльності), *діяльнійно практичного компонента* (прагнення до

самовдосконалення). Але відсутність практичного плану реалізації професійного плану, або його розмитість, а також відсутність резервного плану реалізації професійного плану, або його розмитість, свідчить про невизначеність і розгубленість.

Методика О.Б.Фанталової призначена для діагностики неузгодженості, дезінтеграції в мотиваційно-особистісній сфері, ступеня незадоволеності поточною життєвою ситуацією, внутрішньої конфліктності, блокади основних потреб, а також рівня самореалізації, інтегрованості, гармонії.

Таблиця 2

Результати рівня дезінтеграції в мотиваційно-особистісній сфері досліджуваних

| Низький рівень | Середній рівень | Високий рівень |
|----------------|-----------------|----------------|
| 30 % | 46,66% | 23,33 % |

Аналіз та інтерпретація отриманих результатів дає можливість констатації середнього рівня індексу розходження між «Ц – Д», але знаходимо і результати, які свідчать про високий рівень дезінтеграції в мотиваційно-особистісній сфері (найбільший показник індексу досліджуваного становить $R=62$), що характеризує стан, при якому людина не може ефективно функціонувати із-за внутрішньої заплутаності, прийняття суперечливих стандартів поведінки, тобто розходження між «бажаним» і «реальним», між «хочу» та «можу», «хочу» і «маю», а також між тим, що «є» і що «має бути».

Аналіз результатів методики дозволяє зробити наступні висновки. Найбільш обраними сферами життя за критерієм «цінності», який відповідає наступним характеристикам: *більшій значимості, більшій привабливості*, є: «здоров'я (фізичне і психічне)», «кохання (духовна і фізична близькість з коханою людиною)» та «щасливе сімейне життя». Найменш обраними сферами життя за критерієм «цінність» виявились: «краса природи та мистецтва», «активне діяльнісне життя» та пізнання (можливість розширення своєї освіти, кругозору, загальної культури, а також інтелектуальний розвиток), «цікава робота». Найбільш обраними сферами життя за критерієм «доступність», який відповідає наступним характеристикам: *більш легке досягнення, більша доступність*, для студентів виявились: «пізнання (можливість розширення своєї обізнаності, загальної культури, а також інтелектуального розвитку)» та «впевненість в собі (свобода від внутрішніх протиріч, сумнівів)». Найменш обраними сферами життя за критерієм «доступність» виявились сфери: «цікава робота» та «здоров'я».

Внутрішній конфлікт як переважання цінності над доступністю, ми знаходимо у сфері «кохання», «щасливе сімейне життя». Названий стан характеризується дослідниками як «розрив свідомість – буття».

Внутрішній вакуум як переважання доступності над цінністю, знаходимо у сфері «пізнання». Даний стан характеризується відсутністю зацікавленості до



названої сфери, низькою мотивацією, байдужістю. На думку дослідників, це може свідчити не лише про те, що названа сфера займає занадто багато місця в житті, а й про недооцінювання того, що є. Переживання внутрішнього вакууму – переживання нереалізованості водночас із низькою значимістю даної сфери.

Даний результат узгоджується із тим, що сфери «цікава робота» і «активне діяльнісне життя» є найменш цінними і найменш доступними для даної вибірки досліджуваних.

Висновки і перспективи подальшого дослідження. Завершення навчання – нестабільний період життя, який, природньо, характеризується переживаннями щодо майбутнього. Отримані результати емпіричного дослідження свідчать про «розмитість» професійної перспективи розвитку, відчуття можливої професійної нереалізованості. Виявлено досить високий рівень дезінтеграції в мотиваційно-особистісній сфері, що характеризує стан, при якому людина не може ефективно функціонувати із-за внутрішньої заплутаності, прийняття суперечливих стандартів поведінки, тобто розходження між «бажаним» і «реальним», між «хочу» та «можу», «хочу» і «маю», а також між тим, що «є» і що «має бути». Найбільш обраними сферами життя за критерієм «доступність» для студентів виявились: «пізнання» (можливість розширення своєї обізнаності, загальної культури, а також інтелектуального розвитку) та «впевненість в собі» (свобода від внутрішніх протиріч, сумнівів). Найменш обраними сферами життя за критерієм «доступність» виявились сфери: «цікава робота» та «здоров'я». Переважання доступності над цінністю знаходимо у сфері «пізнання»: такі переживання характеризується відсутністю зацікавленості до пізнання, низькою мотивацією, байдужістю. Це може свідчити не лише про те, що названа сфера займає занадто багато місця в житті, а й про недооцінювання того, що є, переживання нереалізованості водночас із низькою значимістю даної сфери. Даний результат узгоджується із тим, що сфери «цікава робота» і «активне діяльнісне життя» є найменш цінними і найменш доступними для даної вибірки студентів.

Внутрішній конфлікт, як переважання цінності над доступністю, виявлено у сфері «кохання», «щасливе сімейне життя». Названий стан характеризується розривом «свідомість – буття».

Особистий професійний план формується на етапі завершення навчання в ЗВО, уточнюється, переосмислюється. Інтерпретація отриманих емпіричних даних свідчить про невизначеність профідентичності студентів (за критеріями та показниками сформованості профідентичності Шнейдер Л. Б.). Варіанти професійного розвитку це – творчий саморозвиток, працевлаштування, побудова кар'єри. Емпіричні дані демонструють сформованість *когнітивного компоненту профідентичності* (усвідомлення образу професії, вимог до людини, професійних інтересів), *мотиваційно-ціннісного компоненту* (потреба в придбанні знань, мотивація до успішної діяльності), *діяльно-практичного компоненту* (прагнення до самовдосконалення). Але відсутність практичного плану реалізації особистого професійного плану, або його розмитість, а також відсутність резервного плану реалізації професійного плану, або його



розмитість, свідчить про невизначеність і розгубленість студентів на порозі професійного життя.

Література

1. Иванченко Г.В. Стратегии профессионального самоопределения [Электронный ресурс] https://cyberleninka.ru/article/v/strategii_professionalnogo_samoopredeleniya-i-reprezentatsii-professionalizma
2. Іваньо Ю. Особливості формування особистих професійних планів учнів 8–9 класів [Текст] // Вісник Закарпатської академії мистецтв. – 2017. – Вип.9. – С.159-163.
3. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения. [Текст] - М.: Академия, 2004. – 304 с.
4. Леонтьев Д.А., Шелобанова Е.В. Профессиональное самоопределение как построение образов возможного будущего [Электронный ресурс] [//http://www.voppsy.ru/issues/2](http://www.voppsy.ru/issues/2)
5. Пряжников Н.С. Теория и практика профессионального самоопределения. [Текст] – М.: МГППИ, 1999. – 97 с.
6. Фанталова Е.Б. Диагностика и психотерапия внутреннего конфликта. – Самара: Издательский дом БАХРАХ-М, 2001. – 128 с.
7. Шнейдер Л. Б. Профессиональная идентичность : теория, эксперимент, тренинг. [Текст] – М. : Издательство Московского психолого социального института, 2004. – 600 с.

References transliterated

1. Yvanchenko G.V. Strategyy professyonal'nogo samoopredeleniya [Elektronnij resurs] // https://cyberleninka.ru/article/v/strategii-professionalnogo_samoopredeleniya-i-reprezentatsii-professionalizma
2. Ivan'o Ju. Osoblyvosti formuvannja osobystyh profesijnyh planiv uchniv 8–9 klasiv [Tekst] // Visnyk Zakarpats'koi' akademii' mystectv . - 2017. - Vyp. 9. - S. 159- 163.
3. Klymov E.A. Psychologyja professyonal'nogo samoopredelenija. [Tekst] - M.: Akademyja, 2004. – 304 s.
4. Leont'ev D.A., Shelobanova E.V. Professyonal'noe samoopredelenye kak postroenye obrazov vozmozhnogo budushhogo [Elektronnij resurs] [//http://www.voppsy.ru/issues/2](http://www.voppsy.ru/issues/2)
5. Prjazhnykov N.S. Teoryja y praktyka professyonal'nogo samoopredelenija. [Tekst] – М.: MGPPY, 1999. – 97 s.
6. Fantalova E.B. Dyagnostyka y psyhoterapyja vnutrennego konflynkta. – Samara: Yzdatel'skyj dom BAHRAH-M, 2001. – 128s.
7. Shnejder L. B. Professyonal'naja ydentychnost' : teoryja, eksperyment, trenyng. [Tekst] – М. : Yzdatel'stvo Moskovskogo psihologo-socyal'nogo ynstytuta, 2004. – 600 s.

Ця робота ліцензується відповідно до Creative Commons Attribution 4.0 International License.



Авторське право (с) 2019 Andriieieva Yaroslava Fedorivna Андрєєва

Ярослава Федорівна, Lytovchenko Nina Fedorivna Литовченко Ніна Федорівна

Отримано: 04.09.2019

Відрецензовано: 12.09.2019

Опубліковано: 30.09.2019

DOI: <https://doi.org/10.31108/3.2019.3.3.4>